

СПІВПРАЦЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ З ДИТЯЧИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ ЯК ЧИННИК ЇХНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті розглядається проблема професійної підготовки соціальних педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями, зокрема, особлива увага приділяється налагодженню дієвої співпраці з лідерами зазначених об'єднань, а також аналізу напрямів співробітництва соціальних педагогів з дитячими громадськими об'єднаннями.

Наявність у сучасній Україні кількох десятків всеукраїнських дитячих громадських об'єднань, а також сотень дитячих організацій, які діють в регіонах та областях, дають підстави для серйозного переосмислення існуючої системи суспільного виховання. Вагома роль у цьому процесі повинна належати соціальним педагогам. Відповідно все більш актуальною постає проблема підготовки кадрів для роботи з дитячими громадськими об'єднаннями.

Нині триває активний процес науково-теоретичного обґрунтування основних складових професійної діяльності соціального педагога, визначення обсягу знань, умінь та навичок, які необхідні фахівцю для успішної роботи у соціально-педагогічній сфері, що підтверджує актуальність нашого дослідження. Отже, **метою статті** є необхідність розкрити механізм співпраці майбутніх соціальних педагогів з членами дитячих громадських об'єднань, відзначити важливість застосування різноманітних форм, напрямів і методів соціально-педагогічної роботи у контексті організації ефективного соціального виховання цієї категорії клієнтів.

Аналізуючи проблему співпраці майбутніх соціальних педагогів з лідерами дитячих спілок і враховуючи кваліфікаційні характеристики соціального педагога, Л.Пундик називає наступні напрямки його діяльності в дитячій організації:

- здійснення комплексу заходів і різних видів діяльності для виховання, освіти, розвитку і соціального захисту особистості в дитячому громадському об'єднанні;
- вивчення психолого-педагогічних особливостей членів організації та осіб, що готові до співпраці;
- виявлення інтересів та потреб, труднощів і проблем, відхилень у поведінці суб'єктів і своєчасне надання їм соціальної допомоги і підтримки;
- посередництво між особистістю й колективом дитячої спілки;
- визначення завдань, форм, методів соціально-педагогічної роботи в дитячому громадському об'єднанні, засобів вирішення особистих і соціальних проблем;
- використання змістовного спілкування для налагодження ефективного соціального виховання членів дитячих громадських об'єднань;
- залучення до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи членів організації окремих громадян;
- сприяння участі членів дитячих спілок у технічній, художній творчості, спортивній, різноманітній суспільно корисній діяльності, виявленню талантів, піклування про професійну орієнтацію членів об'єднань;
- виховання поваги до батьків старшого покоління, до культурно-національних і духовних цінностей українського та інших народів;
- профілактика правопорушень, дитячого побутового, дорожньо-транспортного травматизму серед неповнолітніх і дітей;
- постійне підвищення власного професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури [6, 46].

Своє бачення можливої співпраці соціальних педагогів з дитячими громадськими об'єднаннями має М. Шакурова. Так, вона вважає, що зазначена співпраця можлива у таких сферах:

- допомога у створенні спеціальних програм для привернення уваги до проблем організацій;
- створення умов для розвитку лідерського і творчого потенціалу, що сприятиме становленню особистості дитини, її здатності протистояти різним негативним впливам;
- привернення уваги державних і недержавних організацій до вирішення проблем дитинства, дитячих громадських об'єднань;
- налагодження дієвої взаємодії дитячих організацій з іншими соціальними інститутами для організації соціальної допомоги дітям;
- залучення дітей і молоді до вирішення проблем через спеціально створені органи дитячого самоуправління;
- мобілізація членів дитячих об'єднань для організації допомоги дітям з функціональними обмеженнями;
- здійснення педагогічної корекції соціальної поведінки і соціальних зв'язків;
- здійснення профілактики асоціальної поведінки [10, 196–197].

Серед різних форм взаємодії соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями (партнерство, посередництво, координація, наставництво) значна увага науковцями приділяється розробці моделі зазначеного співробітництва. Зокрема, ця проблема детально опрацьована у працях О. Сорочинської [9], Р. Литвак [2].

У більшості педагогічних ВНЗ, де здійснюється підготовка соціальних педагогів, робота з дитячими громадськими об'єднаннями не розглядається як один з основних напрямів соціально-педагогічної діяльності. Навіть більше, мова не йде про безпосередню постійну роботу соціального педагога у дитячій організації.

Базуючись на зазначеному, ми визначили мету, основні напрямки та зміст роботи соціального педагога, що склали основу моделі професійної роботи соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями. Метою цього співробітництва визначено сприяння процесу створення та функціонування громадських дитячих об'єднань, їхнє перетворення на ефективний інститут соціального виховання.

До *функцій*, які повинні реалізовувати майбутні соціальні педагоги в процесі співробітництва із дитячими спілками, нами віднесено: діагностичну, профілактичну, виховну, правоохоронно-захисну, організаційно-управлінську, координаційно-посередницьку та ін.

Нами визначені *напрямки* зазначеного співробітництва. До них віднесені:

- проведення соціально-педагогічної діагностики;
- сприяння соціально-педагогічній діяльності дитячого громадського об'єднання;
- допомога у створенні і реалізації спеціальних програм і проектів;
- сприяння процесу формування колективу дитячого громадського об'єднання;
- налагодження взаємодії із школою як найважливішим суб'єктом соціального виховання підростаючого покоління;
- здійснення профілактичної діяльності;
- соціально-педагогічна допомога членам дитячих спілок;

Розглянемо запропоновану модель через характеристики виділених напрямів співробітництва соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями.

1. Проведення соціально-педагогічної діагностики.

Цей напрямок діяльності ми визначаємо першим, оскільки технологія соціально-педагогічного діагностування займає початкове місце в теорії і практиці соціально-педагогічної діяльності. У соціальній педагогіці поняття «соціально-педагогічна діагностика» визначається як теорія і практика виявлення соціально-педагогічних характеристик людини, групи людей [7, 79]. Розглядаючи соціально-педагогічну діагностику як спеціально організований процес пізнання, в якому відбувається збір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних і соціологічних факторів з метою підвищення ефективності педагогічних чинників [4, 370], ми визначили її зміст щодо дитячого громадського об'єднання. На нашу думку, вона полягає у виявленні індивідуальних особливостей, можливостей члена організації, соціальних потреб і ціннісних орієнтацій, потенціалу його розвитку; визначенні умов та можливостей середовища, в якому відбувається діяльність дитячої спілки; проведенні комплексної характеристики дитячого громадського об'єднання.

2. Сприяння соціально-педагогічній діяльності дитячого громадського об'єднання.

У дитячому русі дедалі помітнішою стає тенденція до соціально-педагогічної спрямованості діяльності її суб'єктів, тому цей напрямок роботи соціального педагога є особливо актуальним і важливим. У межі зазначеного напрямку соціальний педагог є організатором роботи дитячих громадських об'єднань з надання соціальної допомоги проблемним групам населення. На думку дослідників дитячого руху (Р. Литвак, С. Тетерський, Є. Чепурних, А. Волохов та ін.) залучення членів дитячих організацій до соціально значущої діяльності дозволяє розвинути ініціативу дитини (підлітка), створити умови для самостійного включення в життя суспільства, навчити роботи усвідомлений вибір.

Соціальна діяльність, яка проводиться сучасними дитячими організаціями, різнопланова. Члени дитячих громадських об'єднань опікуються громадянами похилого віку, людьми з функціональними обмеженнями, однолітками, що потрапили в біду; беруть участь в організації дозвілля для дітей-сиріт, дітей з функціональними обмеженнями. При цьому культурно-масові заходи, як правило, мають тематичний характер.

Ця робота має різноманітний характер, що пов'язано з профілем дитячих формувань. Тому важливим вбачається залучення в практику їхньої діяльності технологій волонтерської роботи.

Як приклад можна навести діяльність Всеукраїнського дитячого об'єднання «СПОК», що активно застосовує технології волонтерської роботи: із членів організації створюються волонтерські загони, які надають цілеспрямовану допомогу, реалізують різноманітні соціальні програми (наприклад, «Діди Морози — волонтери. Різдвяна казка»); під час традиційного збору-походу дитячих організацій та волонтерських загонів «Козацькими шляхами» підводяться підсумки волонтерської діяльності за рік; проводяться навчальні тренінги, відбувається обмін досвідом соціальної роботи, презентація нових соціальних програм.

3. Надання допомоги керівництву організації у створенні і реалізації спеціальних програм і проєктів.

Діяльність сучасних дитячих громадських об'єднань здебільшого побудована на створенні та здійсненні різних програм і проєктів. Тому пошук і залучення фінансів для їх реалізації є одним з головних напрямків діяльності об'єднань. Інакше кажучи, нині діючі дитячі громадські об'єднання змушені опановувати і здійснювати фандрайзинг (пошук і залучення ресурсів). Успішність фандрайзингу як цілеспрямованої, спланованої і безперервної діяльності. З метою забезпечення організації залежить від вміння складати проєкт програми, вміння налагоджувати контакти з потенційними партнерами та спонсорами, які можуть профінансувати певний проєкт. У компетенції соціального педагога – надання консультативної методичної допомоги керівництву організації щодо основних вимог до написання проєкту, його оформлення, умов подання тощо. Необхідною є і безпосередня участь соціального педагога у складанні та реалізації програм, оскільки вони повинні відповідати змістові загальнодержавних програм та спрямовуватися на вирішення конкретних соціальних проблем.

Колегія Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України щороку визначає перелік пріоритетних соціальних проблем, на вирішення яких мають бути спрямовані проєкти програм громадських молодіжних і дитячих організацій. Основні з них такі:

- соціальний захист дітей і молоді, які перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- сприяння зайнятості молоді;
- формування здорового способу життя дітей і молоді;
- формування світогляду, підтримка творчих ініціатив дітей і молоді;
- формування лідерських якостей та правової культури дітей та молоді;
- інтеграція української молоді до європейської молодіжної спільноти.

4. Сприяння процесу формування колективу дитячого громадського об'єднання.

Соціально-педагогічна наука розглядає принцип колективізму як одну з організаційних основ соціального виховання (А. Мудрик). Сучасне трактування цього принципу передбачає, що соціальне виховання, яке здійснюється в колективах різного типу, дає юній особистості досвід життя в суспільстві і взаємодії з оточуючими, може створювати умови для позитивно спрямованих самопізнання, самовизначення, самореалізації і самоствердження, а загалом – для набуття досвіду адаптації в суспільстві. А. Мудрик визначає колектив громадського об'єднання

як формалізовану соціально-психологічну групу людей, що функціонує на підставі певних статутних вимог і корпоративних ціннісних орієнтацій [3, 119].

Про рівень розвитку колективу в дитячому об'єднанні можуть свідчити:

- самостійне висування суспільно значущих цілей і досягнення їх на основі самоврядування;
- мобільність при виконанні колективних справ і доручень, прагнення до вирішення складніших завдань;
- відповідальність за колективну справу, активна участь кожного члена об'єднання в ній;
- бажання членів об'єднання бути разом, задоволення від спілкування;
- вміння належно вирішувати конфліктні ситуації, готовність разом долати труднощі;
- готовність до виконання відповідальних доручень, товариські взаємини, уважність до потреб та інтересів кожного;
- готовність допомогти слабшому, поважання гідності кожного, здатність до порозуміння без сварок та образ.

Професійна компетентність соціального педагога дозволяє надавати методичну допомогу керівництву об'єднання чи безпосередньо сприяти формуванню та згуртуванню колективу об'єднання шляхом:

- залучення членів об'єднання до процесу цілепокладання, спільної діяльності з вироблення стратегії діяльності об'єднання;
- допомоги у виробленні та прийнятті єдиних установок, системи єдиних вимог, виражених у правилах поведінки, традиціях та звичаях членів об'єднання;
- формування громадської думки членів об'єднання щодо створення спільних духовних цінностей;
- створення ситуацій, які коректують взаємовідносини членів об'єднання в колективі з наданням їм допомоги у самопізнанні і самореалізації.

5. Налагодження взаємодії із школою як найважливішим суб'єктом соціального виховання підростаючого покоління.

У процесі проведеного дослідження ми дійшли думки, що налагодження соціальним педагогом взаємодії дитячих громадських об'єднань із школою є одним з пріоритетних напрямів його роботи. Сьогодні знову склалася ситуація, яку ще в 20-х роках ХХ ст. український педагог І. Соколянський охарактеризував як таку, що «школа і дитячий рух повинні шукати один одного» [8, 18]. Ця взаємодія повинна базуватися на взаємозв'язку спільного й специфічного в діяльності школи й дитячих громадських об'єднань. Спільність виявляється, зокрема, в меті (розвиток особистості дитини), суб'єкті виховання (дитина, підліток), часових і просторових характеристиках діяльності. Сприятливими для взаємодії є також і сутнісні ознаки дитячих громадських об'єднань. Таким чином, взаємодія загальноосвітньої школи і дитячого громадського об'єднання – це організація. Узгодження та взаємозумовленість їх дій як рівноправних партнерів, спрямованих на досягнення спільної мети, забезпечує ефективну реалізацію специфічних виховних можливостей кожного суб'єкта взаємодії.

Російська дослідниця дитячого руху Л. Алієва пропонує наступну структуру подібної взаємодії:

- організація зв'язків, контактів, які призводять до збагачення результатів спільної виховної діяльності;
- організація відносин, спілкування людей різного статусу, віку, досвіду в основі яких – добровільність, спільність інтересів, рівність, корисність;
- організація входження всіх структур у навколишній соціум та освоєння його спільними зусиллями [1, 88].

В Україні найбільш перспективно виглядають дві моделі взаємодії дитячих громадських об'єднань і школи. У рамках першої моделі школа як державний освітній заклад і дитячі спілки будують взаємовідносини як рівні партнери на основі певних угод. Тоді взаємодія може реалізовуватись у різноманітних формах, наприклад, на основі реалізації спільних програм (освітніх, соціально спрямованих, профілактичних, культурологічних, екологічних та ін.). При цьому школа добровільно обирає партнера в особі дитячого громадського об'єднання, враховуючи принципи демократизації і гуманізації освітньо-виховного процесу. Позитивний вплив на соціально-виховну систему школи в результаті такої взаємодії визначається динамізмом, демократизмом, автономністю

дитячих спілок, чітко вираженою їх специфікою, а також можливістю школи мати кількох партнерів, не прив'язуючи себе до якоїсь однієї організації, орієнтуючись на принцип доцільності.

Можливе також створення на базі школи осередків всеукраїнських або регіональних дитячих громадських об'єднань, членами яких є учні певної школи.

6. Здійснення профілактичної діяльності.

Профілактична діяльність стосовно членів дитячих громадських об'єднань така ж необхідна і важлива, як і загалом для всього підростаючого покоління. Водночас більшість дитячих громадських об'єднань не надають належної уваги цьому напрямку діяльності. Тому взаємодія соціального педагога із дитячими спілками з налагодження комплексної, різнобічної, інтегрованої системи профілактичних дій є актуальною і пріоритетною. Діяльність соціального педагога може бути спрямованою на:

- профілактику соціальної дезадаптації членів дитячих громадських об'єднань;
- профілактику девіантної поведінки у дитячо-підлітковому середовищі силами членів дитячих громадських об'єднань;
- профілактику наркоманії та алкоголізму у дитячо-підлітковому середовищі зусиллями членів дитячих громадських об'єднань.

Загалом профілактична діяльність спрямована на формування у членів дитячих громадських об'єднань несприйнятливості до негативних впливів соціального середовища. У результаті члени об'єднань повинні вміти:

- організовувати і регулювати свою діяльність;
- адекватно оцінювати свою поведінку, а також вчинки і погляди оточення;
- зберігати та реалізовувати у різних умовах, зокрема несприятливих, власні позиції на основі особистісно усвідомлених та засвоєних моральних норм;
- вміти протистояти натиску, протидіяти впливам, що суперечать внутрішнім установам, поглядам і переконанням, активно їх перетворювати;
- самостійно приймати важливі у моральному плані рішення [5, 37].

7. Соціально-педагогічна допомога членам дитячих спілок.

Зміст соціально-педагогічної допомоги, яка може надаватися членам дитячих громадських об'єднань, визначається межами професійної підготовки та компетенції соціального педагога. Проаналізувавши сучасний стан розвитку дитячого руху, ми визначили пріоритетні напрямки соціально-педагогічної допомоги дитячим громадським об'єднанням. На нашу думку, вона може полягати у:

- допомозі в вирішенні особистісних, міжособистісних і внутрішньосімейних конфліктів. Вирішальним чинником цього напрямку соціально-педагогічної допомоги є конфліктологічна компетентність соціального педагога – система знань, умінь і навичок з попередження, управління і вирішення конфліктів;
- наданні необхідної консультативної психолого-педагогічної допомоги членам дитячих громадських об'єднань, їхнім батькам і групам близького оточення. Вважаємо, що соціально-педагогічне консультування у практиці роботи соціального педагога має здійснюватись у вигляді кваліфікованої допомоги особам, які мають різні проблеми, з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації їхніх соціальних функцій, вироблення соціальних норм життєдіяльності, спілкування тощо;
- здійсненні корекції соціальної поведінки і соціальних зв'язків членів дитячих громадських об'єднань. Корекційно-виховна робота як система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на виправлення процесу і результату соціального розвитку і виховання особи, повинна бути невід'ємним компонентом і необхідною ланкою цілісного безперервного процесу виховання у школі та позашкільному середовищі. Всі ці компоненти включені до змісту професійної підготовки соціального педагога, який зобов'язаний здійснювати корекційно-виховну роботу в процесі безпосередньої співпраці з дитячими громадськими об'єднаннями;
- створенні умов для розвитку творчого (участь членів дитячих громадських об'єднань у технічній, художній творчості, спортивній, суспільно корисній діяльності, виявлення талантів, здібностей) і лідерського (ініціативність, самостійність, відповідальність, комунікативність, креативність) потенціалу членів дитячих громадських об'єднань.

Таким чином, соціальний педагог у своїй професійній діяльності має сприяти виведенню сучасних дитячих громадських об'єднань на рівень функціонування в ролі соціально-педагогічної системи з пріоритетністю соціально значущої і суспільно корисної діяльності, оптимальним поєднанням особистісних і колективних інтересів, активною взаємодією цієї системи з оточуючим соціумом.

Такий підхід є концептуальною основою розробленої моделі співпраці майбутніх соціальних педагогів з дитячими громадськими об'єднаннями як чинника їхнього професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиева Л. В. Управление воспитательной системой школы: проблемы и решения / Под ред. В. А. Караковского. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 88 с.
2. Литвак Р. А. Педагогические основы деятельности детских общественных объединений в современных условиях: Дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Екатеринбург, 1997. – 389 с.
3. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В. А. Сластенина. – М.: Академия, 2000.
4. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. – М.: ТЦ Сфера, 2005.
5. Окаринський М. М. Формування в підлітків несприйнятливості до вживання наркогенних речовин у діяльності Пласту: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – Тернопіль, 2000.
6. Пундик Л. Є. Теоретичні засади підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з дитячо-молодіжними громадськими організаціями України // Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики: матеріали доповідей на Міжнар. наук.-практ. конференції 29–31 жовтня 2001 року. Частина 1. – К., 2002.
7. Словарь по социальной педагогике: Учеб. пособ. для студ. вузов / В. А. Сластенин и др. – М.: Академия, 2002.
8. Соколянський І. Ув'язка соцвиху з дитячим рухом // Радянська освіта. – 1925. – № 2. – С. 13–19.
9. Сорочинская Е. Н. Теория и практика подготовки социальных педагогов детско-юношеских объединений: Дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.08. – М., 1996. – 484 с.
10. Шакурова М. Методика и технология работы социального педагога. – М.: Академия, 2002.